

В България мечките се срещат в Родопите, Пана, Пирин, Славяка, Витоша и Централна Стара планина. Омега-ни индивиди в Западна Стара планина, Западните поранни планини, Средна гора, Източни Родопи и Гриваге. На този етап няма резултати от генетични проучвания за точната численост и гънати на популацията (включваща се или намаляваща). Има ре-гистрирани места с увеличаване на числеността, както и числеността на мечките в България е 500-700 индивиди.

Кафявата мечка (*Ursus arctos* L., 1758, Разред Хиш-ници, Сем. Мечки) е вилс с общо разпространяване по света. Среща се в Европа, Азия и Северна Америка. В миналото мечката е обитавала цяла Европа (включително като Иранан-гвия, Исагвия, Корсика и Сардиния и района на гнешна Холандия). Днес разпространението ѝ е силно намаляно в сравнение с първата половина на миналия век, главно поради унищожаването на местообитанията чрез изсушаване на горите и трансформиранието им в земеделски земи, както и поради прякото преследване от човека. В момента в Европа има над 50,000 мечки на територията от 2,5 млн. кв. км.

Плътността на популацията на Европейската кафява мечка варира значително и е свързана основно с навъзването на храна, и със степента на преследване от човека. Територията между Ура и западния бряг на Скандинавия е горна на най-голямата и непрекъсната популация, състояща се от около 50,000 индивиди. Популацията на Карпатите, с около 8000 индивиди, е втората по големина в Европа. Свещата по значимост и популацията на планината Пингос в Гърция, Стара планина и Рило-роговския масив с около 3000 индивиди. В Западна и Южна Европа (Кантабрийски масиви, западните Пиренеи, Аннините и Югозападните Алпи) има 5 по-малки, изолирани популации на мечки.

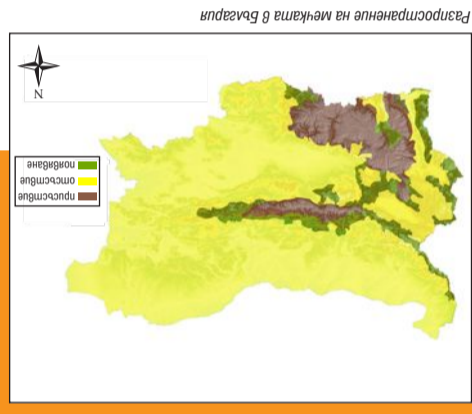
Кафявата мечка се характеризира с голяма гънати и сравнително малки уши и очи. Тя има силно разви-то обоняние. Зрението също е важно за търсене на храна. Вижка цветно през гънати и много горещи. Забелязва горещи гънати, се обекти, но е „косогава“ и ако човек стои неподвижен в близост го не може да не бъде забелязан.

Тялото е здраво, с вилс сгръбца и къса опашка. Краката са сравнително къси и алпите имат по пет пръста, със силни, непробирани се нокти. Мечката стъпва на цяло стъпало с пет ноктишци вилс и във формата на чръга. Свещите от ноктишци вилс са вилс. Прегните вилс са със ширината 10-14 см и дължината 10-13. Отпечатките от гънати вилс са ясно разпознаваеми. Те наподобяват човешко стъпало. Дължината им е 17-27 см, а ширината - 10-17 см. Мръжките мечки са по-големи и по-тежки от женските. У нас мезоморфна на гънати обикно-вон барбара между 80 и 200 кг. Височината, умерена женските между 120 и 250 кг. (дръжки полове), а при мъжките, е около 1-1,2 м. Дължината (от върха на мълуната до основата на опашката) е 1,6-2,5 м при мъжките, и 1,2-2 м при женските. Опашката е със средна дължина от 8 см.

Въшен вилс

Разпространение

Проектът LIFE EX-TRA "Подобряване на условията за опазване на едрите хищници - обмяна на най-добрите практики" е инициатива, която се провежда в четири страни и е съфинансирана от Европейската Комисия в рамките на програма LIFE. Целта на проекта е обмяна на опит между страните от Югоизточна Европа (Румъния, България и Гърция) и три защитени територии в Италия, с цел повишаване на знанията за най-добрите практики за опазване на вълци и мечки. Проектът предвижда да бъдат обхванати различни аспекти, отнасящи се до опазването на едрите хищници. А именно, както изучаване на биологични, екологични и поведенчески характеристики на видовете, така и практики, които помагат за намаляване на конфликтите между хищниците и хората, живеещи в районите – местообитания на мечки, вълци и др.

Идеята на проекта е разработена от опита, събран в рамките на предварително разработен LIFE -COEX проект "Подобряване на съжителство на едрите хищници и селското стопанство в Европа" (LIFE04NAT/IT/000144) (www.life-coex.net), който е изпълняван през 2004-2008 г.

Този проект е голямо постижение и споделя последователен опит в предотвратяването на щетите от едрите хищници по добитъка. В този контекст LIFE EX-TRA (www.lifextra.it) проектът е насочен към обмен на добри практики към нововключените региони и споделяне на опитност с международните партньори по проекта.

Автори на фотографиите: Елена Цингарска, Диана Златанова, Александър Дуцов, Костадин Вълчев, Джуро Хубер, Коалиция „Спасете Пирин“

Сдружение за дива природа - БАЛКАНИ
София, бул. Др. Цанков №8, тел./факс: 963 14 70
office@balkani.org www.balkani.org

Кафявата мечка

Проект за подкрепа на съвместното съществуване между хората и едрите хищници

Отпечатано на рециклирана хартия.

Храната на мечката

Въпреки че ги причисляваме към хищниците, мечките са всеядни животни. Хранят се с растителна и животинска храна. През годината преминават през три различни физиологични фази: една на оскъдно приемане на храна (хипофагия) през пролетта, втора на нормалното хранене през лятото и трети етап на много интензивно приемане на храна (хиперфагия) през есента, когато се натрупват мазнини, необходими за зимния сън.

През пролетта мечката се храни главно с житни и друг треви, беззърбначни и намерена мърша от загинали в края на зимата копитни. През лятото основна храна са плодовете. Не пропускат месото, когато е налично, тъй като е лесно смилаемо и има висока хранителна стойност. В Южна Европа то е по-малко застъпено в менюто на мечките и се състои основно от мърша. Понякога нападат и домашни животни. Беззърбначните (основно насекоми и техните ларви, земните червеи и мекотели) представляват важен източник на протеини в някои периоди на годината, особено в началото на пролетта, когато наличието на друга храна е оскъдно. В тези периоди мечките често разравят мравуняците, за да се хранят с ларви и възрастни мравки. Също така много примамливи за мечките са пчелите и пчелния мед. През есента, с цел натрупване на мазнини, поемат в големи количества жълъди, кестени и лешници, както и плодове, мърша и други.

Социален живот

С изключение на сезона за чифтосване, кафявата мечка води самотен живот. Независимо от това видът има изградена социална структура. Доминиращите (обикновено това са по-едрият, зрели – над 7 годишни) индивиди, заемат най-добрите местообитания, отдалечени от населени места и други „зони на безпокойство“ (като например големи ски курорти в планините и др.). Всеки индивид заема голяма собствена територия, чийто размер може да варира в зависимост от това, какво е наличието на храна в дадения район. Мъжките мечки обикновено заемат по-големи площи, отколкото женските, които по-скоро предпочитат да се заселват в близост до местата обитавани от техните майки. Териториите на отделните индивиди често се припокриват. Например зрял мъжки обикновено съжителства с няколко женски. При обиле на храна, на сравнително малка територия могат да се струпват много мечки без конфликти между тях. При недостига и обаче, както и през брачния период се стига до сблъсъци, понякога свършващи с тежки наранявания или смърт. Кафявите мечки достигат полово зрялост на 4-6 годишна възраст. През размножителния сезон (който варира от средата на май до юни) мъжките и женските мечки се чифтосват няколко пъти, понякога с различни индивиди. Бременността продължава 7-8 месеца. Оплодените яйцеклетки не се развиват до средата на ноември. След това

развитието продължава според състоянието на майката. Ако е слаба тя ги губи. Така действителната бременност е само 6-8 седмици. Броят на малките варира между 1 и 4. Раждат се през януари-февруари и са много малки (около 300 – 400 гр.). Те обикновено стават независими от майка си едва на 2 или 3 годишна възраст.

горската среда е изключително важна за оцеляването им. Също така, местата за зимен сън обикновено са избрани в райони с ниско човешко присъствие. Безпокойството по време на зимен сън може да принуди мечката да напусне бърлогата си, а ако тя е майка, това може да бъде от решаващо значение за оцеляването на малките.

Средата, в която живее мечката

В миналото, широкото разпространение на кафявите мечки в Европа е било знак за адаптивността на тези животни към различни условия на околната среда. Докато човешкото въздействие е било по-слабо, този вид е заемал не само широколистни и иглолистни гори, но и степите и арктическата тундра.

Най-важните характеристики на доброто местообитание за кафявата мечка са: **наличието на храна, места за укриване и райони, подходящи за зимен сън.** Качеството на тези параметри, в действителност оказва силно влияние върху възпроизводството и степента на оцеляване на малките. Въпреки, че висококачествена храна може да бъде намерена и в открити пространства, мечките предпочитат залесени райони, поради по-голямата сигурност и наличие на по-добри убежища в тези места. В страните, в които мечките са предмет на по-интензивно преследване от човека,

Зимен сън (хибернация)

За кафявите мечки, зимния сън представлява адаптация към липсващата или по-трудно достъпна храна през зимата. В края на лятото и през есента, мечката се нуждае от голямо количество мазнини, което да бъде достатъчно за преживяване по време на зимния сън, продължаващ 3-5 месеца. Този период, мечката изкарва в бърлоги, устроени в скални процели или пещери, в дупки изкопани в земята или в корени на големи, стари дървета. Тогава основната обмяна на вещества е намалена до минимум. Честотата на сърцебиенето намалява и температурата на тялото пада с 5-8°C. В резултат консумацията на енергия намалява с 50-70%. Женските раждат през този период и хранят малките само с мляко до момента на напускане на бърлогата си, след което те постепенно преминават на твърда храна. В южните части на разпространение на мечката, зимния сън обикновено е накъсан (периоди на почивка се редуват с периоди на активност), а някои мечки могат да останат активни през цялата зима.

3

4

За браконьерство на мечка Закона предвижда до 5 г. затвор и до 10 000 лв. глоба!

При предоставяне на храна по този начин, мечката свиква с присъствието и миризмата на хората и губи страх от тях.

Основни заплахи за оцеляването на мечките

Браконьерство

Прякото убиване от човека (основно незаконно) все още е една от най-сериозните причини за смъртността на кафявите мечки. Браконьерство над мечки се извършва както заради нанесените щети върху животновъдството, пчелини, ловно-топански съоръжения и фураж, така и от желание за трофей на рядък и внушителен вид.

Фактът, че това продължава да се случва се дължи на небрежност и трудности в прилагането на съществуващите закони. Това от своя страна е свързано със съществуващите икономически конфликти и с историческите и културни преубеждения. Промяната на нагласите, търсенето на по-добри решения на конфликтите от икономически характер, както и стриктното прилагане на законодателството са ключови за дългосрочното съхраняване на този вид.

Загуба на местообитания

Оцеляването на мечките е силно зависимо от намирането на подходящи местообитания. Оцеляването на мечките е силно зависимо от намирането на подходящи местообитания. Наличието на храна, надеждни убежища и подходящи

места за зимен сън, са все неща свързани с наличие на качествени местообитания. Редица човешки дейности нарушават целостта на местообитанията на мечките или ги превръщат в напълно негодни за обитание. Съществува още една, косвена, но много значима заплаха за оцеляването на вида:

Мечките и предоставената от човека храна

За мечките в Южна Европа е характерен специфичен стереотип на поведение в резултат на хилядолетия съжителство с гъсто населени от човека райони. В резултат, те избягват срещи с хора, избягват да влизат в "местообитанията на човека" и да се хранят с храната му вкл. домашни животни, заради по-високия риск. Този стереотип на поведение се предава на мечката от майките им и другите мечки. Въпреки това има мечки, които са склонни да поемат по-голям риск, да влизат в населени места, нападат домашни животни, пчелини и/или са загубили страх от човека. Проучвания от 1980-те години в Родопите показват, че само около 5% от мечките са склонни да нападат домашни животни. При определени условия, обаче, може значително да се увеличи процента на проблемните мечки. През 60-те години

Мащабните инфраструктурни проекти в местообитанията на мечката, разрушават целостта им и прогонват вида.

на XX в. в Северна Америка са регистрирани рекорден брой нападения на мечки върху хора в Националните паркове. Дългогодишни проучвания установили, че това се дължи основно на две неща: 1. наличие на много хора (туристи) в мечките местообитания, което води до загуба на страх и скъсяване на дистанцията с човека; 2. натрупване на хранителни отпадъци в териториите на мечките, в резултат на което мечките свързват присъствието на човека с храна и умишлено приближават хората. При скъсена дистанция по-често се виждат мечки и при определени реакции от страна на човека (бягане, резки движения, или други действия, които мечката възприема като заплаха), е възможно мечката да нападне. Т.е. увеличава се значително риска от злополуки. За най-опасно се счита привикването на мечките към предоставена от човека храна. След предприетите мерки през 80-те години, като премахване на сметища в националните паркове в Канада, държане на храна (вкл. отпадъци) в недостъпни за мечка контейнери, инструктаж и помощни материали за туристите, смъртните случаи намаляват от няколко десетки годишно на единични през няколко години.

Хранената от хора мечка = проблемна мечка = мъртва мечка!

Привикване на мечки към предоставена от човека храна, особено в близост до населени места и туристически центрове, води до създаване на проблемни мечки, които рано или късно биват убивани. Промените в местообитанията и човешкото въздействие в България през последните години, създават условия подобни на тези в Канадските национални паркове. Много събирачи на гъби и гор-

ски плодове безпокоят мечките и в най-отдалечените местообитания, а масовото подхранване на дива свиня през есента и лятото от ловните джурини (хора и коли) води до повече проблемни мечки. Това, освен до повече щети води и до увеличаване на риска от злополуки.

Природозащитен статус на кафявата мечка

Кафявата мечка е защитена от Конвенцията за опазване на европейската дива природа и природните местообитания (Бернска конвенция) и от Европейската директива (92/43/ЕИО) за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна. Всички популации кафяви мечки, с изключение на тези в Русия, са включени в Приложение II на Конвенцията за международната търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (CITES).

В България кафявата мечка е вид с най-висока степен на законова защита: в приложение III на Закона за Биологичното разнообразие, което забранява всички форми на убиване, безпокойство (особено в период на размножаване), притежаване и излагане на публични места на мечка и разпознаваеми части и други. Видът е включен и в Червената книга на Република България в категорията "застрашен".

У нас щетите, нанесени върху животновъдството, пчеларството, овощарството и др. от кафява мечка, се оценяват и се компенсират от Министерството на околната среда и водите.

5

6